

UOT 930:37.016

**TARIXİN MƏDƏNİYYƏT MƏZMUN XƏTTİ ÜZRƏ
TƏDRİSİNİN MƏQSƏDİ****Rahilə Rəfael qızı YUSİFZADƏ***Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti**rehile@gmail.com*

Məqalə V-XI siniflərdə tarixin tədrisində mədəniyyət məzmun xəttinin məqsədlərindən bəhs edilir. Şagirdlərdə mədəni tərbiyənin formalaşmasında tarixi mədəniyyətin əhəmiyyəti ön plana çəkilir. Məqalədə mədəni və mənəvi anlayışların şagirdlərə çatdırılması əsas məqsədlər sırasında verilmişdir.

Açar sözlər: məktəb, mədəniyyət, şəxsiyyət, tarix tədrisi, tərbiyə, dərslük, vətənpərvərlik.

Tarix təlimində ayrı-ayrı tarixi dövrlərin mədəniyyəti barəsində biliklərə yiyələnmək mədəniyyətin təşəkkülü və inkişafı ilə siyasi, sosial-iqtisadi həyat arasındakı əlaqəni görməyə, qiymətləndirməyə imkan verir. Mədəniyyət tarixinin öyrənilməsi həm də xalqların və sivilizasiyaların dünya mədəniyyətinin zənginləşməsindəki rolunun dəyərləndirməsində, mədəniyyətlərarası və sivilizasiyalararası münasibətlərin bəşəriyyətin sonrakı inkişafına təsirinin müəyyənləşdirilməsində əsaslı rola malikdir (1, s.14).

Kurikulumun Azərbaycan tarixi fənni üzrə məzmun xətlərinin vacibliyi zərurət kimi əsaslandırılmışdır. Tarixin mədəniyyət məzmun xətti üzrə tədrisinin əsas məqsədi – şagirdlərdə “tarixi mədəniyyət” anlayışını formalaşdırmaqdır. Yaradıcılıq düşüncəsinin formalaşması, tarixi mənbələrin sərbəst öyrənilməsi əsasında şəxsi nəticələr əldə etmək qabiliyyəti şəxsiyyətin inkişafını təmin edir. Bu zaman şagird tarixi keçmiş və tarixi hadisələrin mənəvi qiymətləndirilməsini düzgün şəkildə aparır və tarixi problemləri öz qərarlarına əsaslandıraraq subyektivliyə meyli edir. Tarix dərsləri ancaq faktların yadda saxlanmasını öyrətməməlidir, eyni zamanda şagirdə imkan yaratmalıdır ki, o, problemlə vəziyyəti öz fikirləri ilə şərh etsin, tarixi məlumatlara müstəqil yönəlsin, tarixi hadisələr arasında səbəb nəticə əlaqələrini tapsın, ikinci dərəcə tarixi prosesdə əhəmiyyətini ayırmaq bacarığı inkişaf etsin (2, s.195).

Tarixin mədəniyyət məzmun xətti üzrə tədrisinin əsas məqsədi - insan həyatına daxil olan hər bir hadisənin ictimailəşdirilməsinə imkan yaratmadan, şagirdlərə öz müqəddəratını təyin etməkdən, onlara cəmiyyətdə öz yeri, öz

tarixi köklərini anlatmaqdan ibarətdir. Məktəbdə tarixin mədəniyyət məzmun xətti üzrə tədrisi şagirdin mənəvi - əxlaqi problemlərini həll etməyə, eləcə də qiymətli məlumatlar üzərində fikir formalaşdırmağa imkan yaratmalıdır. Bu planda tarix təhsilinin əsas hədəfi - hər şeydən əvvəl humanizmin tərbiyəsidir (3, s.77).

Tarixin mədəniyyət məzmun xətti üzrə tədrisinin əsas məsələsi – aktiv, demokratik özünüidarədə iştiraka bacarıqlı, öz mövqelərinin müdafiə edilməsində prinsipial, sosial yaradıcılığa bacarıqlı, vətəndaşı, doğma mədəniyyətin keşiyini çəkən vətənpərvəri tərbiyə etməkdir. Lakin xalqın tarixi keçmişini öyrətmədən şagirdlərdə əsl vətənpərvərlik hissini tərbiyə etmək olmaz. Müxtəlif mədəniyyətlərin bir-biri ilə sıx əlaqəsi və qarşılıqlı zənginləşdirilməsi şagirdlərdə mədəniyyət anlayışını inkişaf etdirməyə imkan verir. İlk növbədə şagird anlamalıdır ki, onun mədəniyyəti dünya sivilizasiyasının ayrılmaz hissəsidir.

Məhz tarixin mədəniyyət məzmun xətti üzrə tədrisi şagirdlərdə öz tarixinə marağı və hörməti təlqin edir. Gənc nəsələ tarixi mədəniyyətin rəng çaları ilə öyrədilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu zaman şagird mədəniyyət ünsürlərini daha dərinləndirir. Tarixin mədəniyyət məzmun xətti üzrə tədrisində xalqın bir çox nəsillərinin əmək və hərbi bacarıq nümunələrinə müraciət tələblərdə vətənpərvərliyin tərbiyəsinə imkan yaradır. Buna görə xüsusilə əhəmiyyətli ki, dərslərdə tarixi hadisələrlə yanaşı ictimai həyat və mədəniyyət də əks edilmişdir. Tarixə bu tərz yanaşma gənc nəsildə ölkə tarixinin bir hissəsi olma hissini formalaşdırır. Tarixin mədəniyyət məzmun xətti üzrə tədrisi müxtəlif tarixi dövrlərdə insanların gündəlik həyatı haqqında materiallardan istifadəyə də geniş yer verir. Bu zaman mədəniyyət anlayışı tarix haqqında simvol rolunu oynayır (4, s.94).

Tarix təhsilində şagirdlərdə dünyagörüşünün formalaşması cəhətdən ənənələrin və dəyərlərin ön plana çıxarılması da əsasdır. Müxtəlif xalqların tarix və mədəniyyətinin qarşılıqlı təsiri, tarixin müxtəlif mərhələləri, tələblərdə tarixi biliyi formalaşdırır. Eyni zamanda bu cəhət onlara öz mədəniyyəti ilə yanaşı, başqa xalqların da mədəni ənənələrinə hörməti aşılıyır. Bu isə öz növbəsində şagirdin fəal düşünmə qabiliyyətinin inkişafına səbəb olur. Mədəniyyətlərarası dialoq şagirdlərin qabiliyyətinin formalaşması, mədəni xüsusiyyətləri dərk etməsi üçün imkan yaradır. Şagird, ilk növbədə, dərk etməlidir ki, tarixi abidələrin mühafizəsi tarixi keçmişin mühafizəsidir. Mədəni irsin qorunması və gələcək nəsillərə ötürülməsi yerli tarixin ən əhəmiyyətli məsələlərindən biridir (4, s.87).

Tarixin tədris metodik kompleksinin konsepsiyası yerli tarix üzrə “tarixi mədəni standart” özündə saxlayır. Buraya keçmişin əsas hadisələrinin prinsipial qiymətləndirilməsi, müasir məktəbdə yerli tarix tədrisinə əsas yanaşmalar, anlayışlar və terminlər daxildir. Bütün bunlar tarixin mədəniyyət xətti üzrə tədris standartının məzmunu, elmi nüvəsini təşkil edir.

Tarixin mədəniyyət məzmun xətti üzrə tədrisi eyni zamanda şagirdlərə öz mədəniyyətlərinin hər sahəsini dərinlən öyrənməyə, mədəni nailiyyətlərə varis olmağa imkan yaradır. Mədəniyyətin görkəmli abidələri, qədimlik sənəti şagirdlərin estetik tərbiyəsi üçün böyük imkanlar yaradır. Keçmişlə müasir dövrü qarşılaşdırmaq, təxəyyülün inkişafına, yaddaşın möhkəmlənməsinə xidmət edir. Bu, çoxtərəfli vahid prosesdir. Bu halda, fəallıq və tədris fəaliyyətində şagirdlərin müstəqilliyi nə qədər çox olarsa, şagirdlər bir o qədər də çox inkişaf edər, onların bacarıq və təcrübəsi formalaşar. Məktəbdə tarixin mədəniyyət məzmun xətti üzrə tədrisinin ən əhəmiyyətli məsələlərindən biri təhsil alanların düşüncələrində keçmişə mühafizə edərək müasir dövrə inteqrasiya etdirmək və mədəniyyətə maraq fikrini aşılamaqdır (5, s.156).

Bu mövzuda əsas diqqət təhsil alanların biliklərinin formalaşmasında canlı təsəvvürün böyük rolunun müəyyənləşdirilməsinə yönəlmişdir. Müəllimin parlaq, canlı təsviri şagirdin düşünölmüş baxışından əvvəl keçmişin parlaq şəkillərini yenidən yaratmağa, o dərəcədə tədris materialını konkretləşdirməyə imkan verir, etibarlı bədii təsəvvürləri formalaşdırmaq, həmçinin şagirdə emosional təsiri həyata keçirmək üçün, tərbiyəvi məsələlərin həlli son dərəcə vacibdir. Tarixin mədəniyyət məzmun xətti üzrə tədris materialının şifahi ifadəsinin gedişatında müəllim fikrin nümunələrini və tarixi hadisələr arasında qarşılıqlı əlaqənin izahını verir (5, s.148). Problemin yeniliyi tarix təlimində mədəniyyət məzmun xəttinin əsas didaktik məqsədlərinin müəyyənləşdirilməsidir. Problemin praktiki əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, işlənən mövzudan ümum təhsil məktəblərinin tarix müəllimləri və gənc tədqiqatçılar istifadə edə biləcəklər.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Ümumtəhsil Məktəbləri üçün Ümumtəhsil Tarix Fənni üzrə Təhsil Proqramı (kurikulum) (VI-XI siniflər) Bakı-2013.
2. А.А.Вагин Методика преподавания истории в средней школе. М., 1968
3. А.Т.Степанищев Методика преподавания и изучения истории: В 2-х частях. М., 2002. Часть I, § 23.
4. П.В.Гора Методические приемы и средства наглядного обучения истории в средней школе. М., 1971.
5. М.Т.Студеникин, Добролюбова В.И. Методика преподавания истории в начальной школе: Метод. пособие для учителя. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 256с.

Рахилия Рафаель кызы Йусифзаде

Преподавание истории по культурной линии

Резюме

В культурно-воспитательном формировании учеников изучение истории культуры занимает особое место.

В статье рассмотрены основные ценности культурной и духовной жизни. В статье также изучены вопросы, методы и способы формирования преподавания истории культуры в V-XI классах.

Ключевые слова: школа, культура, личность, преподавание истории, воспитание, руководство, патриотизм.

Rahila Rafael Iosifzade

Culture through the teaching of history

Summary

The article is about V-XI form history classes and the goals of teaching the cultural content of the life. The importance of culture in shaping the history and cultural education students are attracted to the fore. The article was one of the main objectives of the cultural and spiritual concepts for the students.

Keywords: school, culture, personality, teaching history, nurture, primer, patriotism